

بررسی کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه بر مبنای نظریه بهزیستی اجتماعی

جابر افتخاری^۱ *، فهیمه مسلمی^۱، دکتر حجت افتخاری^۲، دکتر سید عبدالوهاب سماوی^۳

چکیده:

بهزیستی اجتماعی به عملکرد فرد در جامعه و کیفیت روابط با دیگران می‌پردازد و توجه برنامه درسی مدارس به آن حائز اهمیت است. از این رو هدف پژوهش پیش رو تحلیل کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه بر مبنای نظریه بهزیستی اجتماعی است. روش پژوهش، تحلیل محتوا، دامنه پژوهش سه جلد کتاب درسی دوره اول متوسطه در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ و ابزار پژوهش فرم تحلیل محتوا با توجه به مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی کیز بود. بر اساس نظریه کیز، بهزیستی اجتماعی شامل پنج مؤلفه انسجام، همبستگی، پذیرش، مشارکت و شکوفایی است که پس از مشخص کردن واحد تحلیل، فراوانی هر مؤلفه در کتابهای مورد نظر محاسبه و با روش آنتروپی شانن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. به صورتی که پس از بهنجار کردن فراوانی مؤلفه‌ها، مقدار بار اطلاعاتی را محاسبه کرده و در نهایت ضریب اهمیت به دست آمده است. یافته‌های پژوهش حاکی از این بود که در کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه انسجام، پذیرش و مشارکت و کمترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه همبستگی و شکوفایی است. با وجود این می‌توان گفت توزیع مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در کتابهای یادشده تا حدودی متعادل و متوازن است اما با توجه به نقش اساسی آموزش و پرورش در پیشرفت جامعه و توسعه بهزیستی اجتماعی پیشنهاد می‌شود که ضمن بازنگری برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه به مؤلفه‌هایی که کمتر پرداخته شده است توجه بیشتری شود.

کلیدواژگان: بهزیستی اجتماعی، تحلیل محتوا، دوره اول متوسطه، کیز، مطالعات اجتماعی

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۲/۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۶/۵

۱. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول)

Email: JaberEftekhari@edu.ui.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری فلسفه تعلیم و تربیت، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۳. استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۳. استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان، بندرعباس، ایران.

مقدمه

سلامتی یکی از بنیانهای اساسی جامعه به حساب می‌آید که در تمام فرهنگها و جوامع نقش مهمی در تجارب زندگی انسانها داشته است (رضایی و نوغانی دخت‌بهمنی، ۱۳۹۶). البته هرگاه سخن از سلامتی به میان می‌آید بیشتر به بعد جسمانی آن پرداخته می‌شود در حالی که سازمان بهداشت جهانی (۲۰۰۵) سلامتی را حالتی از بهزیستی^۱ کامل جسمی، ذهنی و اجتماعی تعریف می‌کند که در آن فرد تواناییهای خود را می‌شناسد، با فشارهای روانی بهنجار کنار می‌آید، به نحو مؤثر و مولدی کار می‌کند و برای اجتماع خویش مفید است (نگ و فیشر^۲، ۲۰۱۳ و فاکس^۳، ۲۰۰۴). در این زمینه بهزیستی اجتماعی به منزله یکی از ابعاد مهم سلامت به ارتباط میان دو مفهوم سلامت و اجتماع اشاره دارد که در صورت تحقق یافتن آن شهروندان و در نهایت جامعه شاداب و سلامت خواهند بود (یانکر^۴ و همکاران، ۲۰۱۲). هویشان^۵ و همکاران (۲۰۰۸) شاخصهای بهزیستی اجتماعی را یکی از اساسی‌ترین شاخصهای سلامت هر کشور معرفی می‌کنند و فردی را دارای بهزیستی اجتماعی می‌دانند که بتواند با جامعه و هنجارهای اجتماعی احساس پیوند کند. لارسون^۶ (۱۹۹۶) نیز بهزیستی اجتماعی را ادراک فرد از یکپارچگی با جامعه، پذیرش دیگران، پیوستگی با اجتماع و احساس فرد درباره مشارکت با جامعه تعریف کرده است. بهزیستی افراد همچنین وابسته به کیفیت و نوع فعالیتهایی است که با آن درگیرند و به میزانی که فرد مراقبت، مشارکت و حمایت بیشتری دریافت می‌کند، سطحی بالاتر از بهزیستی را تجربه خواهد کرد (مک‌دول^۷ و همکاران، ۲۰۲۰). به خلاف این باور سنتی که صرف زمان بیشتر برای بهزیستی به غفلت از یادگیری آموزشی منجر می‌شود، باید همراه با پیشرفت تحصیلی به نتایج غیرشناختی آموزشی به منزله اهداف مهم مدرسه توجه کرد و به ارتقای هر دو اهمیت داد (بونل^۸ و همکاران، ۲۰۱۳). همچنین با توجه به اینکه دانش‌آموزان سرمایه انسانی جامعه‌اند و کیفیت سلامت آنها به صورت مستقیم با سلامت جامعه در ارتباط و تأمین‌کننده آن است، باید تلاشی مضاعف در راستای بهبود بهزیستی اجتماعی این گروه به عمل آید (حجت‌خواه و همکاران، ۱۴۰۰). از این رو برخورداری از بهزیستی اجتماعی برای همه افراد به‌ویژه نوجوانان دارای اهمیت است و موجب به حداکثر رسیدن پیامدهای مثبت اجتماعی نظیر مشارکت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در آینده می‌شود و کشور را به اهداف توسعه هزاره سوم نزدیک‌تر می‌کند (شربتیان و عرفانیان قصاب، ۱۳۹۷). سلیگمن^۹ این چالش را برجسته کرده که اگر دانش‌آموزان برای خوب بودن آموزش می‌بینند و بهزیستی از اهداف مطلوب انسانهاست، چرا نباید آن را در مدارس

1. Well-being
2. Ng & Fisher
3. Fox
4. Yonker
5. Hoi Shan
6. Larson
7. McDool
8. Bonell
9. Seligman

پرورش داد (سلیگمن و همکاران، ۲۰۰۹). بنابراین باتوجه به وضعیت کنونی جامعه و نیاز به ارتقای کیفیت روابط اجتماعی و در پی آن پیشرفت و توسعه کشور لازم است دانش‌آموزان را با شیوه‌های درست زندگی کردن و برقراری ارتباط اثربخش با دیگران آشنا کرد و مهارت‌های لازم را به آنها آموزش داد. در این راستا کتاب‌های درسی از عناصر مهم دستیابی به این مهم‌اند و در اغلب نظام‌های آموزشی ابزار اصلی تعلیم و تربیت‌اند که فعالیت‌های آموزشی براساس آنها انجام می‌شود (میرزایی میرآبادی و همکاران، ۱۳۹۵). بنابراین با پرداختن محتوای درسی به بهزیستی اجتماعی می‌توان آن را در دانش‌آموزان تقویت کرد و بر توانایی دستیابی به این مهم تأکید کرد. از این رو پژوهش حاضر با هدف بررسی مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره اول آموزش متوسطه با روش تحلیل محتوا انجام پذیرفته تا به این پرسش پاسخ دهد که توزیع فراوانی مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در محتوای کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه چگونه است؟

■ بیان مسئله

سلامت روان به معنای داشتن احساس رضایت و تطابق اجتماعی با موازین مورد پذیرش جامعه است و باید توجه کرد که مسائل اجتماعی در تصمیم و کیفیت زندگی انسان تأثیرگذار است (وارنر^۱ و همکاران، ۲۰۱۶). در این زمینه افرادی که از بهزیستی بالاتری برخوردارند، به احتمال کمتری دچار فرسودگی می‌شوند (سانتسی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). همچنین امروزه مشکلاتی مانند استرس ناشی از بیمارشدن، ترس از مردن، گسترش شایعات، کاهش روابط اجتماعی و مشکلات مالی بهداشت روان افراد را تهدید می‌کند (علیزاده فرد و صفاری‌نیا، ۱۳۹۸) و مجموعه این موارد می‌تواند احساس ترس و تنها بودن، کاهش حمایت اجتماعی و امید به زندگی، اضطراب مرضی و وسواس فکری و عملی را به همراه داشته باشد (رابین و ویسلی^۳، ۲۰۲۰؛ شیگمورا^۴ و همکاران، ۲۰۲۰). در این راستا افراد بهره‌مند از بهزیستی اجتماعی از نظر سلامتی در شرایطی مناسب قرار دارند و با بالارفتن آن نشانه‌ها و اختلالات بالینی به‌طور جدی کاهش می‌یابد (میشرا^۵، ۲۰۲۰). بر همین اساس بسیاری از پژوهشگران سلامتی را اساسی‌ترین جزء رفاه جامعه به‌شمار می‌آورند که بیش از مداخلات پزشکی به عوامل اجتماعی وابسته است (کعبه و همکاران، ۱۳۹۶). از این رو یکی از اهداف اساسی تعلیم و تربیت پرورش افرادی است که بتوانند بر مسائل و مشکلات روزمره و محیط اجتماعی خود به آسانی غلبه کنند (سلچوک^۶ و همکاران، ۲۰۰۷). لذا آنچه از اهمیت اساسی برخوردار است ایجاد موقعیت و شرایط مناسب برای یادگیرنده

1. Warner
2. Santisi
3. Rubin & Wessely
4. Shigemura
5. Mishra
6. Selçuk

به گونه‌ای است که بهترین دستاوردها حاصل آید (لیندمن و دوک^۱، ۲۰۰۱).

در واقع برخورداری از بهزیستی اجتماعی برای همه افراد جامعه دارای اهمیت است، اما ضرورت آن برای قشر نوجوان بیشتر است (سفیری و شایسته، ۱۳۹۴)، زیرا در چرخه تحول روانی افراد میان دوره کودکی و بزرگسالی دوره بسیار مهم نوجوانی قرار دارد که کودک را از بزرگسال جدا می‌کند (بکمیر و وایبرایت^۲، ۲۰۲۰). همچنین نوجوانی دوره تغییرات آشکار شناختی، زیستی، اجتماعی و عاطفی و دوره‌ای بحرانی است که پیامد آن در زندگی افراد و جامعه بسیار قابل توجه است (انتظاری و همکاران، ۱۳۹۹). لذا برخورداری نوجوانان از بهزیستی اجتماعی موجب به حداقل رسیدن پیامدهای مثبت اجتماعی می‌شود (سفیری و شایسته، ۱۳۹۴) و عدم توجه به آن مشکلات جبران‌ناپذیری را برای فرد و جامعه به وجود می‌آورد. در این زمینه کیز^۳ معتقد است که کیفیت زندگی و عملکرد شخصی فرد را نمی‌توان بدون توجه به سرمایه و معیارهای اجتماعی ارزیابی کرد و عملکرد خوب و کیفیت بالای زندگی چیزی بیش از سلامت جسمی است که بهزیستی اجتماعی و شیوه‌های مواجهه با چالش‌های اجتماعی را در بر می‌گیرد (کیز، ۲۰۰۵) و انسان را به سمت موفقیت، ارتباط اجتماعی اثربخش و سلامت روان رهنمون می‌سازد (سنخوان^۴ و همکاران، ۲۰۱۱).

حال با توجه به اینکه بخش زیادی از آموزش‌های مدارس در بستر برنامه‌های درسی محقق می‌شوند و از بین این برنامه‌ها در دوره اول متوسطه، برنامه درسی مطالعات اجتماعی حوزه‌ای است که از انسان و تعامل او با محیط‌های اجتماعی، فرهنگی و طبیعی و تحولات زندگی بشر در گذشته، حال و آینده و جنبه‌های گوناگون آن بحث می‌کند، به نظر می‌رسد ارتباط موضوعی نزدیکی با بهزیستی اجتماعی دارد. از این رو در پژوهش حاضر مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه مورد بررسی قرار گرفته است.

■ پیشینه پژوهش

برنامه درسی مطالعات اجتماعی در پی آموزش دانش و مهارت مورد نیاز برای زندگی بهتر به دانش‌آموزان است تا شهروندان زندگی بهتری در جامعه داشته باشند. از این رو در زمینه برنامه درسی مطالعات اجتماعی پژوهشهایی انجام شده است که به شرح آنها پرداخته می‌شود.

جمالی‌فر و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی نشان دادند که به منظور کاهش شکاف میان سه برنامه درسی قصد شده، اجرا شده و کسب شده ضروری است مواردی از قبیل متناسب‌سازی برنامه‌های درسی با رشد سنی و عقلانی دانش‌آموزان، تبیین جنبه‌های کاربردی محتوا، توجه به باورهای اعتقادی، اجتماعی

1. Lindemann & Duek
2. Beckmeyer & Weybright
3. Keyes
4. Sanjuán

و فرهنگی و ارزشهای حاکم بر جامعه و پرهیز از مفاهیم انتزاعی و دشوار به کار گرفته شود. فزونی شه‌جینی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی چالشهای برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی را ناتوانی هدفهای تربیت شه‌روندی در برقراری ارتباط مؤثر بین مدرسه و مؤسسات، بی‌توجهی به تلفیق مفاهیم و مهارتهای شه‌روندی، عدم اجرای فعالیتهای مناسب و عدم توجه به نوآوری فراگیران بیان کرده‌اند. ملکی و همکاران (۱۳۹۱) نشان دادند با آنکه برنامه درسی مطالعات اجتماعی طرحی نسبتاً مناسب دارد اما نتایج سه آزمون دانشی، مهارتی و نگرشی نشان داد که عملکرد دانش‌آموزان در آزمون دانشی خوب، در آزمون مهارتی در حد رضایت‌بخش و در آزمون نگرشی ضعیف بوده است. همچنین بهزیستی یکی از مفاهیم کلیدی حوزه رفاه و برنامه‌ریزی اجتماعی است که اخیراً در عرصه سیاست‌گذاری اجتماعی اهمیت یافته است (شربتیان و طوافی، ۱۳۹۵) و در این حوزه پژوهشهایی انجام شده که در ذیل به شرح آنها پرداخته شده است.

نتایج پژوهش الوندی و صدیق (۱۳۹۹) نشان داد که باورهای افراد نسبت به دنیا می‌تواند در تأمین بهزیستی و سلامت آنها مؤثر باشد. پژوهش نورعلی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که آموزش راهبردهای تنظیم شناختی هیجان بر سازگاری، بهزیستی مدرسه، راهبردهای مثبت و منفی تنظیم شناختی هیجان دانش‌آموزان استعدادهای درخشان دوره‌های اول متوسطه شهر اهواز مؤثر بوده است. شربتیان و عرفانیان‌قصاب (۱۳۹۷) در پژوهشی دریافتند که سرمایه اجتماعی، کیفیت زندگی و رضایت زندگی بر بهزیستی اجتماعی تأثیر مستقیم دارند. شربتیان و ایمنی (۱۳۹۷) بر این باورند که متغیرهای رضایت از زندگی، نشاط اجتماعی و کیفیت زندگی تأثیر مستقیمی بر بهزیستی اجتماعی دارند. پژوهش رضایی و نوغانی‌دخت‌بهمنی (۱۳۹۶) نشان داد که متغیرهایی نظیر سن، وضعیت تأهل، عضویت در انجمنهای دانشجویی، رضایت از زندگی و حمایت اجتماعی بر بهزیستی دانشجویان تأثیر گذارند. افشانی و شیرینی محمدآباد (۱۳۹۵) در پژوهشی دریافتند که بین میزان رضایت از زندگی و ابعاد بهزیستی اجتماعی از دیدگاه کیز رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. پژوهش شربتیان و طوافی (۱۳۹۵) نشان داد که رابطه معناداری بین سن، پایگاه اقتصادی و اجتماعی شه‌روندان و احساس بهزیستی اجتماعی وجود دارد. پژوهش عباسی (۱۳۹۴) نشان داد که دانش‌آموزان مبتلا به اختلال یادگیری نسبت به گروه سالم از بهزیستی اجتماعی پایین‌تری برخوردار بودند. عباسی و همکاران (۱۳۹۴) به این نتیجه رسیدند که بهزیستی اجتماعی عامل مهمی در تعیین اشتیاق تحصیلی دانشجویان است. نتایج پژوهش برقی‌ایرانی و همکاران (۱۳۹۴) نشان داد که آموزش مهارتهای اجتماعی مبتنی بر پردازش شناختی منجر به افزایش بهزیستی دانش‌آموزان می‌شود. پژوهش صفاری‌نیا و همکاران (۱۳۹۳) نشان داد که با کاهش خودشیفتگی در افراد و تقویت شخصیت جامعه‌پسند در آنها می‌توان به ارتقای بهزیستی اجتماعی آنها کمک کرد. نتایج پژوهش ساراسینو^۱ (۲۰۱۰) نشان داد افرادی که سرمایه اجتماعی بیشتری دارند

رضایت از زندگی و بهزیستی روانی و اجتماعی بالاتری نیز دارند. پژوهش سبیر^۱ و همکاران (۲۰۱۱) نشان داد که عملکرد خوب در زندگی چیزی بیش از سلامت جسمی، عاطفی و روانی است و چالشهای اجتماعی را نیز در بر می گیرد. ویلت^۲ و همکاران (۲۰۱۰) در پژوهشی دریافتند که برخی از صفات شخصیتی، بهزیستی اجتماعی را پیش‌بینی می‌کنند. پژوهش توهیگ^۳ و همکاران (۲۰۱۰) نشان داد که پذیرش و تعهد با بهزیستی روان‌شناختی و اجتماعی و همچنین سازگاری بهتر کودکان مبتلا به مشکلات رفتاری با جامعه مرتبط است. یاماوکا^۴ (۲۰۰۸) معتقد است افرادی که در زندگی از دوستان بیشتری برخوردارند، از بهزیستی اجتماعی بالاتری نیز برخوردارند.

باتوجه به وضعیت کنونی جامعه و نیاز به ارتقای کیفیت روابط اجتماعی افراد با یکدیگر و در پی آن پیشرفت و توسعه جامعه، مقوله بهزیستی اجتماعی را می‌توان به منزله‌ی مبنایی برای برنامه درسی مطالعات اجتماعی در نظر گرفت. با مرور پیشینه پژوهش می‌توان دریافت اگرچه پژوهشهایی در زمینه بهزیستی اجتماعی و ارتباط آن با میزان تحصیلات، شغل، جنسیت و ... صورت پذیرفته است، اما پژوهشی یافت نشده که به بررسی نقش کتابهای درسی در بهبود بهزیستی اجتماعی به‌ویژه در کتابهای مطالعات اجتماعی که هدف اصلی آنها پرورش مهارتهای زندگی بهتر در اجتماع و آموزش آداب و رسوم و فرهنگ است، پرداخته باشد.

■ مبانی نظری

بهزیستی اگرچه از مفاهیم علم روانشناسی به‌شمار می‌آید، اما پیشینه‌ای به قدمت تاریخ فلسفه دارد. رایان و دسی^۵ (۲۰۰۱) با یک بررسی تاریخی درمورد بهزیستی و توجه به دیدگاههای فلسفی آن به دو رویکرد لذت‌گرایی و فضیلت‌گرایی اشاره کرده‌اند. رویکرد نخست بهزیستی را لذت و شادکامی می‌داند. به این‌صورت که اپیکور^۶ هدف اصلی زندگی را کسب لذت می‌داند و هابز^۷ نیز لذت را نتیجه دنبال کردن سودمندانه امیال می‌داند (نگ و همکاران، ۲۰۰۳). برخی از فیلسوفان مانند ارسطو بهزیستی را فراتر از کسب لذت می‌دانند و آن را شکوفایی و مورد توجه قرار دادن طبیعت واقعی انسان تلقی می‌کنند (واترمن^۸، ۱۹۹۳). فیشر^۹ (۲۰۱۲) نیز بر زیستن با ارزشها و فضیلتهایی تأکید می‌کند که برای افراد برابری جز بهزیستی ندارند. در این راستا ریف^{۱۰} (۱۹۸۹) به بیان تفاوت‌های بهزیستی لذت‌گرایانه و

1. Sebire
2. Wilt
3. Twohig
4. Yamaoka
5. Ryan & Deci
6. Epicure
7. Hobbes
8. Waterman
9. Fischer
10. Ryff

فضیلت‌گرایانه پرداخته و معتقد است که بهزیستی را نباید با نگاهی سطحی به معنای تجربه لذت در برابر درد به حساب آورد و باید آن را تلاش برای کمال و تحقق تواناییهای بالقوه فرد دانست (استمپ^۱، ۲۰۱۵؛ به نقل از صفاری‌نیا و درتاج، ۱۳۹۶). باید توجه داشت که مقیاسهای بهزیستی لذت‌گرایانه بیشتر رضایت‌مندی و عواطف مثبت فرد نسبت به زندگی کلی را می‌سنجند و به‌ندرت به رضایت‌مندی و عواطف مثبت فرد نسبت به جنبه‌های زندگی اجتماعی می‌پردازند. همچنین ابعاد بهزیستی فضیلت‌گرایانه نیز برداشتهای شخصی را در مورد سازگاری فرد با دیدگاه خود نسبت به زندگی منعکس می‌کند و باید دانست که سازگاری فرد با زندگی شامل جنبه‌های اجتماعی نیز هست (جوشن‌لو و همکاران، ۱۳۸۵).

در این زمینه مفهوم بهزیستی اجتماعی^۲ که ریشه در ادبیات جامعه‌شناسی و مفاهیم بیگانگی و بی‌هنجاری دورکیم و سایمن^۳ دارد در سه سطح اجتماعی، میان-فردی و فردی تحلیل شده است. سطح اجتماعی تحت‌عنوان سلامت اجتماعی عواملی همچون خودکشی، جرم، سرمایه اجتماعی، اثربخشی جمعی، مصرف مواد مخدر، کودکان کار، طلاق و بیکاری را شامل می‌شود (دنگ^۴ و همکاران، ۲۰۱۹ و درخشان‌نیا و محسنی، ۱۳۹۷). در سطح میان-فردی عواملی همچون پرخاشگری، تبادل انواع حمایت‌های اجتماعی و اعتماد به‌عنوان شاخصهای بهزیستی اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرند که در پژوهش ژانگ^۵ و همکاران (۲۰۱۸) و رند^۶ و همکاران (۲۰۱۷) بهزیستی اجتماعی در سطح میان-فردی بررسی شده است. در سطح فردی نیز ابعاد بهزیستی اجتماعی کیز مورد تحلیل قرار می‌گیرد (ارکبولد^۷ و همکاران، ۲۰۱۸ و آلتینای^۸ و همکاران، ۲۰۱۹). در این زمینه کیز (۲۰۰۲) معتقد است که بهزیستی علاوه بر بعد هیجانی شامل دو بعد روان‌شناختی و اجتماعی نیز هست. در صورتی که بهزیستی هیجانی و روان‌شناختی بیشتر به جنبه‌های فردی توجه دارند اما نباید تقسیم‌بندی زندگی بشر به دو بعد خصوصی و عمومی را فراموش کرد، زیرا انسان احاطه شده با ساختارهای اجتماعی و جوامع گوناگون ضمن آنکه با چالشها و تکالیف اجتماعی بیشماری دست به‌گریبان است. سازمان بهداشت جهانی نیز با تعریف خود از سلامت به‌منزله حالتی از بهزیستی کامل جسمی، ذهنی و اجتماعی بر بعد اجتماعی آن تأکید می‌کند (کیز، ۲۰۰۴). در نتیجه کیز (۱۹۹۸) به‌منظور پرکردن خلأ موجود در نظریه‌های بهزیستی و تحقق کامل سلامت روان، مفهوم بهزیستی اجتماعی را مطرح کرده تا بر تکالیفی تمرکز شود که بشر در دل ساختارهای اجتماعی با آن مواجه است (کیز و ماگیارمو^۹، ۲۰۰۳). از این رو بهزیستی اجتماعی به‌منزله گزارش فرد از کیفیت روابط با افراد دیگر و جامعه‌ای تعریف می‌شود که در آن زندگی می‌کند. در راستای

1. Stamp
2. Social well-being
3. Durkheim & Simon
4. Deng
5. Zhang
6. Rand
7. Archbold
8. Altinay
9. Magyar-Moe

پوشش دادن به این شکاف مفهومی در ادبیات بهزیستی، کیز بهزیستی اجتماعی را ارائه کرده و برای آن پنج بعد فردی تعریف کرده است که در ذیل به شرح آنها پرداخته شده است.

اولین بعد همبستگی اجتماعی^۱ است که ارزیابی فرد از کیفیت رابطه با جامعه است و فرد حس می‌کند بخشی از جامعه خود شده است. دومین بعد مشارکت اجتماعی^۲ نام دارد، به معنای اینکه فرد عضوی حیاتی از یک جامعه است و چیز ارزشمندی برای ارائه به جهان اجتماعی خود دارد. سومین بعد انسجام اجتماعی^۳ به عنوان ادراک فرد از کیفیت، سازمندی و عملکرد جهان اجتماعی است و دغدغه فهم جهان را در برمی‌گیرد. چهارمین بعد شکوفایی اجتماعی^۴ است که به معنای ارزیابی فرد از ظرفیت بالقوه جامعه برای پیشرفت و تکامل است و بعد پنجم پذیرش اجتماعی^۵ به معنای اتخاذ دیدگاهی خوش‌بینانه نسبت به ماهیت افراد جامعه است (کیز، ۱۹۹۸).

■ روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به منظور بررسی کتابهای درسی مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه از منظر توجه به مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی با رویکرد توصیفی و روش تحلیل محتوا انجام شده است. این روش برای توصیف عینی و نظام‌مند محتوای مطالب استفاده می‌شود که دارای سه مرحله آماده‌سازی و سازماندهی، بررسی پیام و پردازش داده‌هاست (برلسون^۶، ۱۹۵۲). در این پژوهش داده‌های به دست آمده از کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه با روش آنتروپی شانون^۷ پردازش شده که برگرفته از نظریه دستگاه‌هاست. به همین منظور، ابتدا مبانی نظری بهزیستی اجتماعی و تعاریف مربوط به آن مورد بررسی قرار گرفت، سپس چک‌لیستی به منظور تحلیل محتوا ساخته شد و محتوای کتابهای درسی مطالعات اجتماعی براساس مؤلفه‌های پنجگانه بهزیستی اجتماعی تحلیل شد. به این صورت که هر بند به مثابه یک واحد تحلیل در نظر گرفته شد. پس از کدگذاری و محاسبه فراوانی هر یک از مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده از روش آنتروپی شانون استفاده شد. در این روش ابتدا فراوانیهای به دست آمده بهنجار می‌شوند، سپس بار اطلاعاتی هر مؤلفه محاسبه می‌شود و در نهایت ضریب اهمیت هر مؤلفه به دست می‌آید.

منبع مورد تحلیل این پژوهش محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ است. همچنین حجم نمونه و جامعه پژوهش یکسان است. به عبارت دیگر تمام محتوای کتابهای مذکور مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و با به کارگیری روش نمونه‌گیری معطوف

1. Social integration
2. Social contribution
3. Social coherence
4. Social actualization
5. Social acceptance
6. Berleson
7. Shannon Entropy

به هدف از مجموعه کتابهای دوره اول آموزش متوسطه انتخاب شده است، زیرا کتابهای مطالعات اجتماعی به منزله محتوایی که می‌توانست شاخص توجه به مفهوم بهزیستی اجتماعی در دوره اول متوسطه باشد، انتخاب شده‌اند. مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در این پژوهش برگرفته از دیدگاه کیز (۱۹۹۸) است که شامل «انسجام»، «همبستگی»، «پذیرش»، «مشارکت» و «شکوفایی» است. بدین ترتیب در پژوهش حاضر با استفاده از جدول تحلیل محتوا فراوانی مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در هر یک از کتابهای منتخب تعیین و ذیل ستونهای جدول ثبت شده است.

به منظور اطمینان از روایی پژوهش، مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی از دیدگاه کیز همراه با فرمی به صورت بلی و خیر در اختیار سه تن از اساتید علوم تربیتی و روانشناسی قرار داده شد تا نظرات خود را در مورد مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی کیز به عنوان ملاک تشخیص بهزیستی اجتماعی در کتابهای مورد مطالعه ارائه کنند که در نهایت ضریب همبستگی پیرسون $0/78$ محاسبه شده است. همچنین به منظور تعیین پایایی به صورت تصادفی تعدادی از واحدهای تحلیل موجود در محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی (جمعاً ۳۰ مورد) انتخاب و هر کدام با توجه به ارتباط آنها با مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در ذیل مقوله مربوط قرار داده شد. سپس از همان اساتید مجدداً درخواست شد تا نظرات خود را درباره تخصیص درست یا نادرست ویژگی بهزیستی اجتماعی به واحدهای تحلیل منتخب مشخص کنند که در نهایت نمره‌گذاران ضریب همبستگی میان مقوله‌های تحلیل شده را $0/75$ محاسبه کرده‌اند.

یافته‌ها

پس از بررسی مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه در مرحله اول فراوانی و درصد هر یک از مؤلفه‌ها در جدول شماره ۱ آورده شده است.

جدول ۱. توزیع فراوانی توجه به مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه

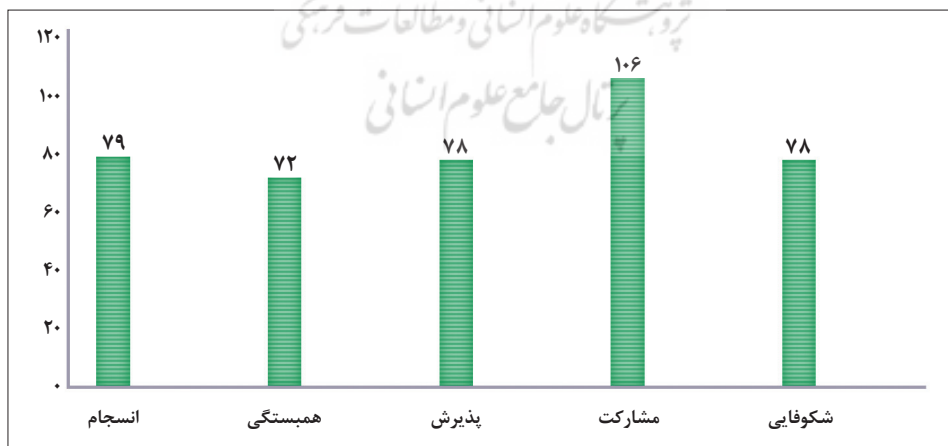
در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۳۹۹

پایه‌ها / مؤلفه‌ها	انسجام	همبستگی	پذیرش	مشارکت	شکوفایی	مجموع فراوانی
پایه هفتم	۲۵	۱۷	۲۷	۳۲	۲۱	۱۲۲
درصد	۲۰/۴۹	۱۳/۹۳	۲۲/۱۳	۲۶/۲۲	۱۷/۲۱	۱۰۰
پایه هشتم	۳۰	۲۴	۲۲	۳۶	۲۳	۱۳۵
درصد	۲۲/۲۲	۱۷/۷۷	۱۶/۲۹	۲۶/۶۶	۱۷/۰۳	۱۰۰

جدول ۱. (ادامه)

پایه ها / مؤلفه ها	انجام	همبستگی	پذیرش	مشارکت	شکوفایی	مجموع فراوانی
پایه نهم	۲۴	۳۱	۲۹	۳۸	۳۴	۱۵۶
درصد	۱۵/۳۸	۱۹/۸۷	۱۸/۵۸	۲۴/۳۵	۲۱/۷۹	۱۰۰
جمع کل	۷۹	۷۲	۷۸	۱۰۶	۷۸	۴۱۳
درصد	۱۹/۱۲	۱۷/۴۳	۱۸/۸۸	۲۵/۶۶	۱۸/۸۸	۱۰۰

بر اساس اطلاعات موجود در جدول شماره ۱، مجموع فراوانی مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه ۴۱۳ مورد است که در این میان بیشترین توجه به مؤلفه مشارکت با ۱۰۶ مورد و ۲۵/۶۶ درصد و کمترین توجه به مؤلفه همبستگی با ۷۲ مورد و ۱۷/۴۳ درصد بوده است. همچنین فراوانی مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در کتاب مطالعات اجتماعی پایه هفتم ۱۲۲ مورد بوده است که مؤلفه مشارکت با ۳۲ مورد و ۲۶/۲۲ درصد بیشترین توجه و مؤلفه همبستگی با ۱۷ مورد و ۱۳/۹۳ درصد کمترین میزان توجه را به خود اختصاص داده است. در کتاب مطالعات اجتماعی پایه هشتم نیز مؤلفه مشارکت با ۳۶ مورد و ۲۶/۶۶ درصد بیشترین توجه و مؤلفه پذیرش با ۲۲ مورد و ۱۶/۲۹ درصد کمترین توجه را به مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی داشته است. علاوه بر این در کتاب مطالعات اجتماعی پایه نهم مؤلفه مشارکت با ۳۸ مورد و ۲۴/۳۵ درصد بیشترین میزان توجه و مؤلفه انجام با ۲۴ مورد و ۱۵/۳۸ درصد کمترین توجه را به خود اختصاص داده است. توضیحات بیشتر در نمودار شماره ۱ نمایش داده شده است.

نمودار ۱. میزان کل فراوانی مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه

به منظور تعیین میزان توزیع مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه از روش آنتروپی شانون به شرح زیر استفاده شده است.

در مرحله اول، داده‌ها به داده‌های بهنجار (Pij) تبدیل شده و فراوانی هر مورد بر مجموع فراوانی همان ستون تقسیم شده است. برای نمونه فراوانی مؤلفه انسجام در کتابهای پایه هفتم، هشتم و نهم برابر با ۷۹ است که از تقسیم ۲۵ مؤلفه انسجام در پایه هفتم بر ۷۹، عدد ۰/۳۱۶ به دست آمده است.

جدول ۲. داده‌های بهنجار شده توجه به مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه

در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۳۹۹

پایه‌ها / مؤلفه‌ها	انسجام	همبستگی	پذیرش	مشارکت	شکوفایی
هفتم	۰/۳۱۶	۰/۲۳۶	۰/۳۴۶	۰/۳۰۱	۰/۲۶۹
هشتم	۰/۳۷۹	۰/۳۳۳	۰/۲۸۲	۰/۳۳۹	۰/۲۹۴
نهم	۰/۳۰۳	۰/۴۳۰	۰/۳۷۱	۰/۳۵۸	۰/۴۳۵

در دومین مرحله پس از نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش آنتروپی شانون مقدار بار اطلاعاتی (Ej) هریک از مؤلفه‌ها به دست آمده است.

جدول ۳. مقدار بار اطلاعاتی مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه

در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۳۹۹

پایه‌ها / مؤلفه‌ها	انسجام	همبستگی	پذیرش	مشارکت	شکوفایی
هفتم	۰/۳۳۱	۰/۳۱۰	۰/۳۳۴	۰/۳۲۹	۰/۳۲۱
هشتم	۰/۳۳۴	۰/۳۳۳	۰/۳۲۴	۰/۳۳۳	۰/۳۲۷
نهم	۰/۳۲۹	۰/۳۳۰	۰/۳۳۴	۰/۳۳۴	۰/۳۲۹
مجموع	۰/۹۹۵	۰/۹۷۳	۰/۹۹۴	۰/۹۹۷	۰/۹۷۸

نتایج جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که در کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه بیشترین بار اطلاعاتی مربوط به مؤلفه مشارکت با ۰/۹۹۷ و کمترین بار اطلاعاتی مربوط به مؤلفه شکوفایی با ۰/۹۷۸ است. علاوه بر این در کتاب مطالعات اجتماعی پایه هفتم بیشترین بار اطلاعاتی مربوط به مؤلفه پذیرش با ۰/۳۳۴ و کمترین بار اطلاعاتی مربوط به مؤلفه همبستگی با ۰/۳۱۰ است و در کتاب مطالعات اجتماعی پایه هشتم بیشترین بار اطلاعاتی مربوط به مؤلفه انسجام با ۰/۳۳۴ و کمترین بار اطلاعاتی مربوط به مؤلفه پذیرش با ۰/۳۲۴ است. همچنین در کتاب مطالعات اجتماعی پایه نهم بیشترین

بار اطلاعاتی مربوط به مؤلفه پذیرش و مشارکت با ۰/۳۳۴ و کمترین بار اطلاعاتی مربوط به مؤلفه انسجام و شکوفایی با ۰/۳۲۹ است.

در مرحله سوم ضریب اهمیت هریک از مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی با استفاده از فرمول مرحله سوم روش آنتروپی شانون محاسبه شده که مقدار آنها در جدول شماره ۴ آمده است. به این صورت که هر مؤلفه که دارای بار اطلاعاتی بیشتری باشد از درجه اهمیت بیشتری نیز برخوردار است.

جدول ۴. ضریب اهمیت مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی در محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه

در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۳۹۹

مؤلفه‌ها	انسجام	همبستگی	پذیرش	مشارکت	شکوفایی
درجه انحراف (dj)	۰/۰۰۴	۰/۰۲۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۲	۰/۰۲۱
ضریب اهمیت (Wj)	۰/۲۰۱	۰/۱۹۷	۰/۲۰۱	۰/۲۰۱	۰/۱۹۸

نتایج جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که در کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه بیشترین ضریب اهمیت در میان مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی مربوط به مؤلفه‌های انسجام، پذیرش و مشارکت است و کمترین ضریب اهمیت مربوط به مؤلفه همبستگی و شکوفایی است.

■ بحث و نتیجه‌گیری ■

هدف پژوهش حاضر بررسی کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول آموزش متوسطه بر مبنای مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی کیز بود. اخیراً بسیاری از برنامه‌های درسی مدارس جهان پرداختن به مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی را محور برنامه‌های درسی مدارس خود قرار داده‌اند و می‌کوشند تا با پرداختن به این مهم زمینه‌های لازم را برای تحقق‌پذیری آن در فراگیران ایجاد کنند. از این رو برنامه درسی مطالعات اجتماعی باتوجه به رسالت خود باید پیش از سایر برنامه‌های درسی بهزیستی اجتماعی را در دستور کار خود قرار دهد. البته این ضرورت زمانی بیشتر احساس می‌شود که یکی از وظایف اصلی برنامه‌های درسی را برنامه‌ریزی به‌منظور پرورش دانش‌آموزانی بدانیم که در آینده‌ای نه‌چندان دور در سرنوشت کشور نقش‌آفرین و تأثیرگذار خواهند بود. نتایج پژوهش براساس تحلیل انجام شده نشان می‌دهد که در مجموع ۴۱۳ بار در کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه به مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی توجه شده است که در این میان مؤلفه مشارکت با ۱۰۶ مورد فراوانی و ۲۵/۶۶ درصد بیشترین و مؤلفه همبستگی با ۷۲ مورد فراوانی و ۱۷/۴۳ درصد کمترین میزان توجه را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین نتایج بررسی با روش آنتروپی شانون نشان داد که میزان بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت مؤلفه انسجام ۰/۹۹۵، ۰/۲۰۱، مؤلفه همبستگی ۰/۹۷۳، ۰/۱۹۷، مؤلفه پذیرش ۰/۹۹۴، ۰/۲۰۱، مؤلفه مشارکت ۰/۹۹۷، ۰/۲۰۱ و مؤلفه شکوفایی ۰/۹۷۸، ۰/۱۹۸ است. یافته‌ها نشان می‌دهند

که توزیع توجه میان مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی تاحدودی متناسب و متوازن است چراکه به همه مؤلفه‌ها توجه یکسانی شده است و تفاوت محسوسی مشاهده نمی‌شود.

نتایج پژوهش حاضر در بعد مشارکت اجتماعی همسوست با نتایج الوندی و صدیق (۱۳۹۹) مبنی بر تأثیر باور افراد نسبت به دنیا در تأمین بهزیستی و سلامت آنها، شربتیان و ایمنی (۱۳۹۷) مبنی بر تأثیر کیفیت زندگی و نشاط اجتماعی بر بهزیستی اجتماعی، شربتیان و طوافی (۱۳۹۵) مبنی بر ارتباط معنادار پایگاه اقتصادی و اجتماعی شهروندان با بهزیستی اجتماعی و صفاری‌نیا و همکاران (۱۳۹۳) مبنی بر تقویت شخصیت جامعه‌پسند و محتوای مطالعات اجتماعی با شکل دادن باور دانش‌آموزان و بالابردن شادی و کیفیت زندگی اجتماعی در ابعاد مختلف که مشارکت اجتماعی دانش‌آموزان را هدف قرار داده است. در زمینه مؤلفه انسجام اجتماعی با عنایت به پژوهش برقی ایرانی و همکاران (۱۳۹۴) مبنی بر آموزش مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر پردازش شناختی و پژوهش سبایر و همکاران (۲۰۱۱) مبنی بر اهمیت تکالیف و چالش‌های اجتماعی در کیفیت زندگی و عملکرد شخصی، تحلیل‌ها نشان داده که در برنامه درسی مطالعات اجتماعی به‌قدر کافی به بهزیستی اجتماعی اهمیت داده شده است. نتایج تحلیل کتابهای مطالعات اجتماعی در مؤلفه همبستگی اجتماعی نشان داد محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی در پی آموزش شیوه‌های زندگی بهتر و بالابردن رضایت زندگی و درنهایت همخوانی شهروندان با یکدیگر است و با نتایج پژوهش‌های شربتیان و عرفانیان‌قصاب (۱۳۹۷)، شربتیان و ایمنی (۱۳۹۷)، رضایی و نوغانی‌دخت‌بهمنی (۱۳۹۶) و ساراسینو (۲۰۱۰) مبنی بر ارتباط تنگاتنگ و اثربخشی رضایت از زندگی با بهزیستی اجتماعی همخوان و همسوست. محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی در بعد پذیرش اجتماعی، اتخاذ دیدگاهی خوش‌بینانه نسبت به افراد جامعه را به دانش‌آموزان می‌آموزد و به آنان آموزش می‌دهند به یکدیگر اعتماد کنند و با هم مهربان باشند. نتایج پژوهش یاماوکا (۲۰۰۸) مبنی بر اینکه افرادی که در زندگی دوستان بیشتری دارند بهزیستی بالاتری دارند و توهیگ و همکاران (۲۰۱۰) مبنی بر تأثیر پذیرش و تعهد در سازگاری بهتر با جامعه و بهزیستی اجتماعی، با نتایج تحلیل‌ها در بعد پذیرش اجتماعی همراستاست.

باتوجه به نتایج حاصل از تحلیل‌ها مشخص شد که کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه به تبیین جنبه‌های کاربردی محتوا و توجه به باورهای اعتقادی، اجتماعی و فرهنگی و ارزشهای حاکم بر جامعه به‌صورت مطلوب پرداخته و این بخش از نتایج همخوان است با پژوهش جمالی‌فر و همکاران (۱۳۹۸) و با نتایج فروزی شره‌چینی و همکاران (۱۳۹۵) مبنی بر عدم توجه تلفیق مفاهیم و مهارت‌های شهروندی ناهم‌سوست. همچنین باتوجه به بررسی انجام‌شده پیرامون بهزیستی اجتماعی در محتوای کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه مشخص شده که محتوا به نحو نسبتاً مطلوب به بهزیستی اجتماعی می‌پردازد و این نتایج همسوست با یافته‌های پژوهش ملکی و همکاران (۱۳۹۱) که نشان دادند برنامه درسی مطالعات اجتماعی طرح نسبتاً مناسبی دارد.

باتوجه به آنچه بیان شد مشخص است که برنامه‌های درسی مدارس نقشی اساسی در بهبود و افزایش بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان دارند و می‌توانند یک محیط امن و حمایتی برای توسعه مهارت‌های زندگی و انعطاف‌پذیری فراهم کنند. همچنین پرورش روابط سالم با همسالان، معلمان و کارکنان مدرسه برای ایجاد تجارب مثبت و توسعه شناختی و عاطفی آنها، حائز اهمیت است که در این زمینه بهزیستی اجتماعی فرصتهایی مناسب را برای دستیابی به این هدف فراهم می‌کند.

باتوجه به جنبه‌های مثبت و کاربردی بهزیستی اجتماعی در مقوله بهسازی جامعه و ارتقای کیفیت زندگی افراد از طریق مدرسه و با توجه به متمرکز بودن نظام آموزش و پرورش کشورمان و همچنین توجه به وضعیت حال جامعه باید گفت که داشتن رویکرد مناسب به بهزیستی اجتماعی برای نظام آموزشی ما ضروری است. اگرچه برنامه‌های درسی موجود آنچنان که باید به این مهم توجه نکرده‌اند. به‌کارگیری این رویکرد در مدارس نیازمند ارتباط مفاهیم مورد نظر با مفاهیمی‌اند که از قابلیت‌های لازم برای بهزیستی برخوردار باشد. از این رو توجه به این مهم با توجه به ادبیات و چارچوب نظری موجود در این زمینه می‌تواند تأیید کند که پرداختن به این ارزشها رسالت آموزش و پرورش است تا ضمن دادن آگاهی به افراد، توان آنها را برای ساختن جامعه‌ای بهتر افزایش دهد.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر می‌توان به این موضوع اشاره کرد که پژوهش حاضر صرفاً به بررسی بهزیستی اجتماعی در کتابهای مطالعات اجتماعی دوره اول متوسطه پرداخته است. لذا تعمیم نتایج آن به دیگر کتابهای درسی شایسته و ممکن نیست. از این رو پیشنهاد می‌شود در پژوهشهای آتی کتابهای درسی از منظر نظریه بهزیستی اجتماعی بررسی شوند و در تألیف و تدوین کتابهای مطالعات اجتماعی به مؤلفه‌های بهزیستی اجتماعی توجه بیشتری شود. البته باید در نظر داشت که اگرچه قلم زدن در زمینه بهزیستی اجتماعی آسان به نظر می‌رسد اما عملی کردن این رویکرد نیازمند پژوهشهای گسترده و پیمودن راهی طولانی است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

- افشانی، سیدعلیرضا و شیرازی محمدآباد، حمیده. (۱۳۹۵). بررسی رابطه رضایت از زندگی و سلامت اجتماعی زنان شهر یزد. *دوماهنامه طلوع بهداشت یزد*، ۱۵ (۲)، ۴۴-۳۴.
- الوندی، حمیرا و صدیق، هلن. (۱۳۹۹). پیش‌بینی بهزیستی اجتماعی و اعتماد اجتماعی از طریق باور به دنیای عادلانه در مراجعین به مراکز مشاوره. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۱۰ (۳۷)، ۱-۱۲.
<https://doi.org/10.22034/spr2020.109692>
- انتظاری، سمیه؛ طاهر، محبوبه و آقایی، حکیمه. (۱۳۹۹). مقایسه اثربخشی درمان‌های شناختی-رفتاری و فراشناختی بر افسردگی، اندیشه‌پردازی خودکشی و پرخاشگری خودآزارگرانه افراد با علائم پیش‌بالینی اختلال بدریختی بدن. *فصلنامه سلامت روان کودک*، ۷ (۴)، ۱-۱۸.
[doi:10.52547/jcmh.7.4.2](https://doi.org/10.52547/jcmh.7.4.2)
- برقی‌ایرانی، زیبا؛ بختی، مجتبی و بگیان کوله‌مرز، محمدجواد. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر پردازش شناختی بر بهزیستی اجتماعی، هیجانی، روانشناختی و کاهش نشانه‌های کودکان دارای اختلال سلوک. *شناخت اجتماعی*، ۴ (۱)، ۱۵۷-۱۷۵.
[doi: 10.1001.1.23223782.1394.4.1.11.4](https://doi.org/10.1001.1.23223782.1394.4.1.11.4)
- جمالی‌فر، محمدعلی؛ هاشمی‌مقدم، سید شمس‌الدین؛ عابدی کرچیان، زهره و فقیهی، علیرضا. (۱۳۹۸). تبیین شکاف میان برنامه‌های درسی قصدشده، اجراشده و کسب‌شده دوره اول متوسطه و ارائه راهکارهای عملیاتی. *فصلنامه تعلیم‌و تربیت*، ۳۵ (۱)، ۱۲۹-۱۴۸.
- doi: 20.1001.1.10174133.1398.35.1.7.4
- جوشن‌لو، محسن؛ رستمی، رضا و نصرت‌آبادی، مسعود. (۱۳۸۵). بررسی ساختار عاملی مقیاس بهزیستی جامع. *فصلنامه روانشناسان ایرانی*، ۳ (۹)، ۳۵-۵۱.
- حجت‌خواه، سیدمحسن؛ مصباح، ایمان و آذر، پروانه. (۱۴۰۰). اثربخشی مشاوره گروهی مبتنی بر رویکرد چندوجهی لازاروس بر بهزیستی روان‌شناختی دانش‌آموزان پسر. *فصلنامه پژوهش‌های مشاوره*، ۲۰ (۷۸)، ۱۰۹-۱۲۸.
[doi: 10.18502/qjcr.v20i78.6786](https://doi.org/10.18502/qjcr.v20i78.6786)
- درخشان‌نیا، فریبا و محسنی‌بندی، انوشیروان. (۱۳۹۷). *شاخص‌ها و بیانگرهای سلامت اجتماعی در ایران*. تهران: انتشارات رسانه تخصصی.
- رضایی، امید و نوغانی‌دخت‌بهمنی، محسن. (۱۳۹۶). بهزیستی اجتماعی دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن. *دوفصلنامه علوم اجتماعی*، ۱۴ (۲)، ۵۶-۳۱.
[doi: https://doi.org/10.22067/jss.v14i2.15383](https://doi.org/10.22067/jss.v14i2.15383)
- سفیری، خدیجه و شایسته، سولماز. (۱۳۹۴). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی خانواده با سلامت اجتماعی جوانان. *فصلنامه مددکاری اجتماعی*، ۴ (۳)، ۵-۱۷.
- شریتیان، محمدحسن و ایمنی، نفیسه. (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی سلامت اجتماعی جوانان و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: جوانان ۱۸ تا ۳۰ سال در شهرستان قاین). *فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۹ (۱)، ۱۶۷-۱۸۸.
[doi: 10.22108/jas2017.75233.0](https://doi.org/10.22108/jas2017.75233.0)
- شریتیان، محمدحسن و طوافی، پویا. (۱۳۹۵). مطالعه جامعه‌شناختی شاخص‌های احساس بهزیستی اجتماعی شهروندان شهر مشهد. *فصلنامه مطالعات فرهنگی-اجتماعی خراسان*، ۱۰ (۴)، ۱۱۵-۱۳۷.
[doi: 20.1001.1.26766116.1395.10.4.5.6](https://doi.org/10.1001.1.26766116.1395.10.4.5.6)
- شریتیان، محمدحسن و عرفانیان‌قصاب، المیرا. (۱۳۹۷). تأثیر سرمایه اجتماعی بر بهزیستی اجتماعی به‌واسطه نقش میانجی کیفیت زندگی و رضایت از زندگی (مطالعه موردی: جوانان ۱۸ تا ۳۰ ساله شهرستان قاین). *فصلنامه توسعه اجتماعی*، ۱۳ (۱)، ۱۹۵-۲۲۷.
- doi: 10.22055/qjdsd.2018.14020
- صفاری‌نیا، مجید؛ تدریس‌تبریزی، معصومه؛ محتشمی، طیبه و حسن‌زاده، پرستو. (۱۳۹۳). تأثیر مؤلفه‌های شخصیت جامعه‌پسند و خودشیفتگی بر بهزیستی اجتماعی در ساکنان شهر تهران. *فصلنامه دانش و پژوهش در روانشناسی*

کاربردی، ۱۵ (۳)، ۳۵-۴۴.

صفاری نیا، مجید و در تاج، افسانه. (۱۳۹۶). اثربخشی معنادرمانی گروهی بر امید به زندگی و بهزیستی روانی و اجتماعی سالمندان زن ساکن آسایشگاههای شهر دبی. *مجله سالمند*، ۱۲ (۴)، ۴۸۲-۴۹۳.

doi: 10.21859/sija.12.4.482

عباسی، مسلم. (۱۳۹۴). مقایسه بهزیستی اجتماعی و اضطراب اجتماعی در دانش‌آموزان با و بدون ناتوانی یادگیری خاص. *فصلنامه ناتوانیهای یادگیری*، ۵ (۲)، ۷۴-۹۱.

عباسی، مسلم؛ اعیادی، نادر؛ شفیعی، هادی و پیرانی، ذبیح. (۱۳۹۴). نقش بهزیستی اجتماعی و سرزندگی تحصیلی در پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی دانشجویان پرستاری. *دوماهنامه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی*، ۹ (۱)، ۴۹-۵۴.

علیزاده فرد، سوسن و صفاری نیا، مجید. (۱۳۹۸). پیش‌بینی سلامت روان براساس اضطراب و همبستگی اجتماعی ناشی از بیماری کرونا. *فصلنامه پژوهشهای روانشناسی اجتماعی*، ۹ (۳۶)، ۱۲۹-۱۴۱.

فزون‌ی شهرجینی، رضا؛ پیری، موسی و اسدیان، سیروس. (۱۳۹۵). چالشهای برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در تربیت شهروندی - اجتماعی براساس مدل تایلر. *دوفصلنامه نظریه و عمل در برنامه درسی*، ۴ (۷)، ۵۵-۸۰.

doi: 10.18869/acadpub.cstp.4.7.55

کعبه، نسرين؛ خاقانی فرد، میترا و حکمی، محمد. (۱۳۹۶). مطالعه رابطه سلامت اجتماعی با ارزشهای فرهنگی فردگرایی و جمع‌گرایی و جامعه‌پذیری جنسیتی در بین دانشجویان زن و مرد. *فصلنامه پژوهشهای روانشناسی اجتماعی*، ۷ (۲۵)، ۱۱۷-۱۴۰.

ملکی، حسن؛ دلاور، علی؛ احمدی، غلامعلی و حاجی‌تبار فیروزجایی، محسن. (۱۳۹۱). بررسی میزان همخوانی برنامه درسی قصدشده، اجراشده و کسب‌شده مطالعات اجتماعی سال اول دبیرستان. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۸ (۲۷)، ۱۴۹-۱۰۵.

میرزایی میرآبادی، خسرو؛ اسلامی، ادریس و آفانی، کمال. (۱۳۹۵). تحلیل محتوای کتب درسی «تفکر و پژوهش» پایه ششم ابتدایی و «تفکر و سبک زندگی» پایه‌های هفتم و هشتم متوسطه اول از منظر برنامه آموزش تفکر به کودکان. *فصلنامه تفکر و کودک*، ۷ (۲)، ۴۷-۷۸.

نورعلی، همت؛ حاجی‌یخچالی، علیرضا، شهنی‌یلاق؛ منیجه و غلامحسین مکتبی. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش راهبردهای تنظیم شناختی هیجان بر سازگاری، بهزیستی مدرسه و تنظیم هیجان در دانش‌آموزان پسر مدارس استعدادهای درخشان. *فصلنامه دستاوردهای روان‌شناختی*، ۲۵ (۲)، ۹۱-۱۱۰.

https://doi.org/10.22055/psy.2019.25669.2063

Altinay, L., Song, H., Madanoglu, M., & Wang, X. L. (2019). The influence of customer-to-customer interactions on elderly consumers' satisfaction and social well-being. *Journal of Hospitality Management*, 78, 223-233. https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2018.09.005

Archbold, C. A., Mrozla, T., Huynh, C., Dahle, T. O., Robinson, C., & Marcel, A. (2018). Resident interaction and social well-being in an oil boomtown in western North Dakota. *The Social Science Journal*, 55(4), 463-472. https://doi.org/10.1016/j.soscij.2018.03.003

Beckmeyer, J. J., & Weybright, E. H. (2020). Exploring the associations between middle adolescent romantic activity and positive youth development. *Journal of Adolescence*, 80, 214-219. doi: 10.1016/j.adolescence.2020.03.002

Berleson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Free Press.

Bonell, C., Farah, J., Harden, A., Wells, H., Parry, W., Fletcher, A., ... Moore, L. (2013). Systematic review of the effects of schools and school environment interventions on health: Evidence mapping and synthesis. *Journal of Public Health Research*, 1(1), 110-156. DOI: 10.3310/phr01010

Deng, W., Liang, Q. Z., & Fan, P. H. (2019). Complements or substitutes? Configurational effects of entrepreneurial activities and institutional frameworks on social well-being. *Journal of Business Research*, 96, 194-205. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.11.003

Fischer, E. F. (2012). *The good life: Values, markets, and wellbeing* (Vol. 14, No. 5763, pp. 1-29). Open Anthropology Cooperative Working Paper Series.

- Fox, K. R. (2004). *At least five a week: Evidence on the impact of physical activity and its relationship to health – A report from the Chief Medical Officer*. London: Senior Scientific Editor for the Department of Health.
- Hoi Shan, S. C., Annie, T., Yee Sian, C., Hawkins, R., Lee Ka But, A., Shiu, M., & Fung, D. (2008). *Children's social and emotional well-being in Singapore*. Research Monograph No 7.
- Keyes, C. L. M. (1998). Social well-being. *Social Psychology Quarterly*, 61(2), 121-140.
- Keyes, C. L. M. (2002). The mental health continuum: From languishing to flourishing in life. *Journal of Health and Social Behavior*, 43(2), 207-222. <https://doi.org/10.2307/3090197>
- Keyes, C. L. M. (2004). The nexus of cardiovascular disease and depression revisited: The complete mental health perspective and the moderating role of age and gender. *Journal of Aging and Mental Health*, 8(3), 266-274. doi: 10.1080/13607860410001669804
- Keyes, C. L. M. (2005). Mental illness and/or mental health? Investigating axioms of the complete state model of health. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(3), 539-548. DOI:10.1037/0022-006X.73.3.539
- Keyes, C. L. M., & Magyar-Moe, J. L. (2003). The measurement and utility of adult subjective well-being. In S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *Positive psychological assessment: A handbook of models and measures* (pp. 411-425). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10612-026>
- Larson, J. S. (1996). The World Health Organization's definition of health: Social versus spiritual health. *Social Indicators Research*, 38, 181-192.
- Lindemann, R., & Duek, J. L. (2001). A comparison of changes in dental students' and medical students' approaches to learning during professional training. *European Journal of Dentistry Education*, 5(4), 162-167. doi: 10.1034/j.1600-0579.2001.50404.x
- McDool, E., Powell, P., Roberts, J., & Taylor, K. (2020). The internet and children's psychological well-being. *Journal of Health Economics*, 69, 102274. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2019.102274>
- Mishra, S. (2020). Social networks, social capital, social support and academic success in higher education: A systematic review with a special focus on 'underrepresented' students. *Educational Research Review*, 29, 100307. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2019.100307>
- Ng, A. K., Ho, D. Y. F., Wong, S. S., & Smith, I. (2003). In search of the good life: A cultural odyssey in the East and West. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 129(4), 317-363.
- Ng, E., & Fisher, A. T. (2013). Understanding well-being in multi-levels: A review. *Health, Culture and Society*, 5(1), 308-323. DOI:10.5195/hcs.2013.142
- Rand, K., Vallis, M., Aston, M., Price, S., Piccinini-Vallis, H., Rehman, L., & Kirk, S. F. L. (2017). "It is not the diet; it is the mental part we need help with." A multilevel analysis of psychological, emotional, and social wellbeing in obesity. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being*, 12(1), 1306421. doi: 10.1080/17482631.2017.1306421
- Rubin, G. J., & Wessely, S. (2020). The psychological effects of quarantining a city. *BMJ*, 368: m313. doi:10.1136/bmj.m313
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.141>
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>
- Sanjuán, P., Ruiz, Á., & Pérez, A. (2011). Life satisfaction and positive adjustment as predictors of emotional distress in men with coronary heart disease. *Journal of Happiness Studies*, 12(6), 1035-1047. DOI: 10.1007/s10902-010-9243-5

- Santisi, G., Lodi, E., Magnano, P., Zarbo, R., & Zammitti, A. (2020). Relationship between psychological capital and quality of life: The role of courage. *Sustainability*, 12(13), 5238. <https://doi.org/10.3390/su12135238>
- Sarracino, F. (2010). Social capital and subjective well-being trends: Comparing 11 western European countries. *The Journal of Socio-Economics*, 39(4), 482-517. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2009.10.010>
- Sebire, S. J., Jago, R., Fox, K. R., Page, A. S., Brockman, R., & Thompson, J. L. (2011). Associations between children's social functioning and physical activity participation are not mediated by social acceptance: A cross-sectional study. *Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 8(1), 106. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-8-106>
- Selçuk, G. S., Çalışkan, S., & Erol, M. (2007). The effects of gender and grade levels on Turkish physics teacher candidates' problem-solving strategies. *Journal of Turkish Science Education*, 4(1), 92-100. <https://www.tused.org/index.php/tused/article/view/662>
- Seligman, M. E. P., Ernst, R. M., Gillham, J., Reivich, K., & Linkins, M. (2009). Positive education: Positive psychology and classroom interventions. *Oxford Review of Education*, 35(3), 293-311. DOI: 10.1080/03054980902934563
- Shigemura, J., Ursano, R. J., Morganstein, J. C., Kurosawa, M., & Benedek, D. M. (2020). Public responses to the novel 2019 coronavirus (2019-nCoV) in Japan: Mental health consequences and target populations. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 74(4), 281-282. doi: 10.1111/pcn.12988
- Twohig, M. P., Hayes, S. C., Plumb, J. C., Pruitt, L. D., Collins, A. B., Hazlett-Stevens, H., & Woidneck, M. R. (2010). A randomized clinical trial of acceptance and commitment therapy versus progressive relaxation training for obsessive-compulsive disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 78(5), 705-716. doi: 10.1037/a0020508.
- Warner, E. L., Kent, E. E., Trevino, K. M., Parsons, H. M., Zebrack, B. J., & Kirchhoff, A. C. (2016). Social well-being among adolescents and young adults with cancer: A systematic review. *Cancer*, 122(7), 1029-1037. doi: 10.1002/cncr.29866
- Waterman, A. S. (1993). Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness (eudaimonia) and hedonic enjoyment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(4), 678-691. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.4.678>
- Wilt, J., Cox, K. S. & McAdams, D. P. (2010) The Eriksonian life story: Developmental scripts and psychosocial adaptation. *Journal of Adult Development*, 17(3), 156-161. <https://doi.org/10.1007/s10804-010-9093-8>
- World Health Organization. (2005). *Promoting mental health: Concepts, emerging evidence, practice. Summary report. A report of the World Health Organization*. Department of Mental Health and Substance Abuse in collaboration with the Victorian Health Promotion Foundation and the University of Melbourne, Geneva.
- Yamaoka, K. (2008). Social capital and health and well-being in East Asia: A population-based study. *Journal of Social Science & Medicine*, 66(4), 885-899. doi: 10.1016/j.socscimed.2007.10.024
- Yonker, J. E., Schanabelrauch, C. A., & Dehaan, L. G. (2012). The relationship between spirituality and religiosity on psychological outcomes in adolescents and emerging adults: A meta-analytic review. *Journal of Adolescence*, 35(2), 299-314. doi: 10.1016/j.adolescence.2011.08.010
- Zhang, L., Zhou, S., Kwan, M. P., Chen, F., & Lin, R. (2018). Impacts of individual daily greenspace exposure on health based on individual activity space and structural equation modeling. *Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(10), 2323. <https://doi.org/10.3390/ijerph15102323>

A Content Analysis of Social Studies Textbooks for Junior High School Based on the Social Welfare Theory

J. Eftekhaari^{1*} © F. Moslemi¹ © H. Eftekhaari, Ph.D.² © S. A. Samaavi, Ph.D.³

Abstract

The theory of Social Welfare deals with the individuals' behavior within the society and the quality of their relationships. It is of much importance for the school curriculum to incorporate such behaviors in its textbooks. In order to assess the extent to which such incorporation has been achieved within the Social Studies textbooks for junior high school, three of these books were content analyzed using a checklist constructed based on the said theory. As such, it defines Social Welfare as having five constituents, namely cohesion, solidarity, reception, cooperation, and actualization, the frequency of which was counted and then analyzed in terms of level of importance. The findings are indicative of high level of importance associated with cohesion, reception, and cooperation, leaving the other two components as low in significance. Nevertheless, it can be said the distribution of the components in the reviewed textbook is to an extent moderate and balanced, yet a review of the content and an increase in the coverage of less covered components is in order.

Keywords: social welfare, content analysis, junior high school, social studies

Date Received: Aug. 27, 2021

Date Accepted: April 29, 2022

1. Doctoral student in Philosophy of Education, Faculty of Psychology and Education, University of Isfahan, Isfahan, Iran. (Corresponding Author)
E-mail: JaberEftekhari@edu.ui.ac.ir
1. Doctoral student in Philosophy of Education, Faculty of Psychology and Education, University of Isfahan, Isfahan, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Education, Farhangian University, Tehran, Iran.
3. Professor, Department of Education, Faculty of Humanities, University of Hormozgan, Bandar Abbas, Iran.